

Studier Kritiker och Notiser.

Literär Tidning.

N° 21.

Lördagen den 22 Maj

1841.

Nye Digte af J. L. Heiberg.

(1841. 8. 219 S. Heigel).

Hafwa wi icke äfwen i Skandinavien hunnit att lifwa utledsna wid detta ewiga romantiserande, wid dessa entoniga smärtans ljud ur förgångna tidehwarfs grafwar, som i tiotal af år hållit den sentimentala allmänheten i ett swärmande känslorus? Med undantag af romanskrifwarne, hafwa ju diktarena merändels, ej olita de Franska emigranterna, öfvergifwit poesien fosterland, det werkelige lifwet, öfvergifwit tidens stora frågor och sökt sin ersättning, antingen i en abstrakt Tiedisk "Walbeinsamkeit" eller i medeltiden och Italien, till hwilket ett ewigt "kennst du das Land" manat sängens söner att lufta på mandelblommor, lyfna till mandoliner, se och beundra Lazoners plastiska ställningar der de sträcka sig i solfenet, taga emot den helige fadrens wälsignelse från St. Peters kupol och äta Macaroni året om. Om nu dessa källor för skaldskap försina, hwart skall då skalden taga wägen!

Derföre har man och i våra tider så mycket klagat öfwer att poesien är på förfall, och att man icke mera har sinne för denna de sköna konsternas drottning. Det är fördt med poesien, så klagat man, sedan det prosaiska tredje ståndet kommit sig upp, werlden till förargelse. Inga enleveringar äro nu mera tänkbara, sedan man påfunnit den seden att lysa i kyrkorna. Ingen poetisk näsfrätt kan mera komma i fråga sedan polis och tidningar börjat lägga sig uti allting. Ingen förtwissad älskare kan nu mera, som Mörkstöns efterapare, hafwa den tillfredsställelsen att ställa sig på hufwudet i brist på tillfälle att få underderrättelse från sin sköna, sedan snällposterna kommit i gång; ångbåtar och jernwägar hafwa till råga på eländet gjort alla jernbeslagna skor, med hwilka man

skulle wallfärdas till Rom öfverlöbdiga. Snart skall äfwen poesien centralisera sig, stäckstrumpan wid spisen, mista sin styrande makt i witterheten, sedan spinnmachiner med ångkraft kommit i gång, och så o we! är det slut med dikten som det heter, och den yttersta dagen hardt för handen.

Och till allt detta är ju Hegel skulden, eller huru?

Står det werkelige så illa till? kunde man fråga sig. Med Heibergs "Nye Digte" i handen kunne wi tryggt swara: Nej. Dessa dikter, de bleswo i början af innewarande år synliga i bokhandeln, och hafwa, hwad man kunde wänta sig af Heibergs stora så wäl speculativa som poetiska förmåga, wäckt en särdeles uppmärksamhet i grannriket. De toner hwilka Heiberg i dessa sina Nye Digte anslagit, äro toner, som hafwa rättmätiga anspråk på att winna genljud icke allenast i Norden, utan i hela det bildade Europa. Wi anse derföre för en kär skyldighet att fästa swenske läsares uppmärksamhet på en poetisk nyhet, som icke torde vara utan sitt stora inslytande särdeles på Skandinavien poetiska litteratur. Danske tänkare och konstnärer, bland hwilka fremst den djupsinnige Martensen, hafwa både grundeligt och widlöftigt redogjort för dessa dikters betydelse, skärskådade från en filosofisk eller om man så will, moralisk standpunkt: wi hänwisa swenske läsare på en gång till desse kritiker och till Heiberg sjelf, och de skola af hans "digte" lära hwilket kraftigt poetiskt lif kan gry utur en speculation, som, inom Sverige åtminstone, warit ansedd för att vara icke allenast med poesi oförenlig utan mot poesi fiendtlig.

"När dessa dikter kalla sig nya," säger Martensen i sin recension (Fædrelandet. N:o 398 följ.) så är detta prædicat särdeles passande att karakterisera den gäfwä hwilken skalden skänkt allmänheten. Det är med nyhetens egendomliga behag och friskhet, som

desa dikter gripa oss, icke allenast i den allmänna betydelse, i hwilken allt som är omedelbart af ande födt det gör, men i en ännu mera särskilt betydelse. Det är nemligen den **nya tidens** ande under hvars ingifwelser dessa poesier äro diktade; det är den nya tidens ande, som har tagit poetisk gestalt och håller domedag öfwer sina wedersakare. Hwad filosofien redan länge hwistat sina lärjungar i örat, det begynner poesien nu att predika på taken."

Desa Martensens ord äro en den tjenligaste inledning till Heibergs nya Dikter. Sällan har något skaldewerk framträdt, som till den grad, icke allenast tillfredsställer det finaste skönhetsfinne, utan och wäcker och förklarar många af de dunkla frågor som kämpat outhärdligt inom samtidens för sig sjelf ännu ofklara medwetande. Och detta utan att skalden någonsin öfwerlemnar sig åt den för en skald som tillika är vetenskaplig tänkare så farliga frestelse, att draga poesien inom vetenskapens egentliga språk och framställningsfätt. De djupsinigaste tankar framstå hos Heiberg i hela deras skönhet, de äro hwad poesien skall vara, den i skinnande gestalt förklarade sanningen. Läsaren studsar för den mäktiga kraft, med hwilken Heiberg fastar sina dagar öfwer ordens ewärdeliga lif både "jenseits" och "bisseits." Det lemna ingen dessa dikter utan att känna att i dem är uttaladt ett ord i sinom tid, ett ord som manar till besinning. Med tagen anledning af denna gripande kraft kunde man wäl säga att Heiberg i sina Nye Digte skrifwit ett "Mene mene thekel upharfin" för tanklösheten, för pjollret, för källborgerligheten, för poesien — poesien nemligen sådan som den nu för tiden såsom språkets konst i insträntare bemärkelse, gör sig sjelf. Och icke allenast detta: Heibergs Digte äro äfwen ett warningsord för den falska både konst och naturdyrkan, som införlifwat sig med samtidens religiösa begrepp och derigenom werkat förslappning äfwen i uppfattningen af af det heliga. Redan i "Fata Morgana" och "Sysoverdag" har Heiberg tillkännagifwit den rigtning, hwilken han i sina nya dikter fullföljt, och man har skäl att hoppas att det allmänna deltagande dessa sednare wäckt, skola vara ett tidens tecken som tillkännagifwer att mycket klarat som förr varit dunkelt, att Norden kan hoppas en ny morgongryning af ett på en gång rift helsefamt och derföre kraftigt skaldskap.

"Gudsstjeneste," "En Sjæl efter Döden," "De Nygifte" och "Protestantismen i Naturen" äro öfwer-

skrifterna på de fyra dikter som för det närvarande äro föremål för vår uppmärksamhet. Den efter innehållsförteckningen, andra i ordningen, "En Sjæl efter Döden" hwilken Författaren med skäl kallar en "apocolyptisk comedie" är både till sitt omfång och innehåll den märkeligaste af dessa dikter, en i ordets fullaste bemärkelse storartad humoristisk, som kan anses utgöra medelpunkten och kärnan för de öfriga, hwilka om de dock icke alla stå i något yttre mer eller mindre willkorligt sammanhang, dock äro samma andas barn. Wi följa den ordning i hwilken skalden sjelf uppsällt sina dikter, tillfredsstälde att endast på förhand hafwa antydt, att det är igenom "En Sjæl efter Döden" som Heiberg lyft den Danska poesien till en höjd, som gör honom och hans fosterland en oförgänglig ära.

(Fortf. följer.)

Index Corporis Historico Diplomatici Livoniae, Esthoniae, Curoniae etc.

(Slut fr. föreg. Nr.)

De Swenska hertigarne **Erik och Waldemars** försoningsbref med staden **Riga** är dat. Dvaldensod d. 24 Aug. 1317. Af documentet kan man ej fatta orsaken till oenigheten, som bilades. Den äldre brodrens sigill har på åtsidan en riddare till häst med baner, som på skölden, hästschabratet och baneret för ett lejon. Omskrift: Sigillum Erici Dei gracia Ducis Sweorum. På framsidan ser man en med hjertan besädd sköld, der ett lejon löper öfwer 3:ne strömmar eller sparror. Omskrift: Clipeus Erici Ducis Dei gracia Sweorum. Den yngre brodens wapen har brutits sönder, men man kan finna att det i det närmaste varit lika men att omskrifterna här varit. S. Waldemari Dei gracia Ducis Finlandiae, och Clipeus Waldemari D. G. Ducis Finlandiae. Originalen på pergament förwaras i stadsarchivet i Riga. En copia deraf från 1320 är tagen af Rigiska domcapitlet m. fl. ännu i förwar.

Af 1320 Bahus, är **Enkehertiginnan Ingeborgs** af Sverige bref, deri hon frigifwer Rigiska borgerskap deras löfte om åtskilligt pelswerk till hennes gemål Erik m. m. I det enkla sigillet heter kungamodren **Ducissa Sweorum**; men ett dubbelsigill är också widhäftadt, som är kung **Magni**.

1323 skref kung Gedemin i Lithauen till Dominicanerne på Gottland femte andra stället, uttryckande mera benägenhet för christendomen än Liff. Orden.

1329 gaf **K. Christopher II** af Danmark åt hertig Knut af Halland och Samsö hertigdömet Ebstland till arf och eget; dat. Ringsted. Af 1351 Riga är **K. Magnus II:s** skyddsbrief till Rigaöerne, då de hade påß af Ordensmästaren eller Comthurn af Dünamünde. Sigillet är afbildadt i Peringskiölds åttartal. Stockh. 1725. Af 1354 Riga, är biskop **Magnus af Uros** (Westerås) bref, hwarmed han documenterar sig som påstlig commissarius i friidsfaken mellan Livländska Orden och erkebiskopen i Riga, Fromhold. Likaledes det påstliga commissoriale af Avignon 1360 i ärendet. Ett transumt af 1365 af en act i frågan. 1368. I fättlägret wid Agatorp (Åkarp?) i Skåne skrefs en förening mellan **K. Albrecht af Sverige** och biskop Conrad af Ösel om inbördes hjelp och tjenst. 1369 reviderade Kort Molteke, ståthållare på Warberg i Halland, att förwara flottet i år till hansestädernes tjenst. 1395 i Åbo återtog ridd. **Knut Boson** (Grip) från förvaltaren Jacob Abrahamsson fädernegodsén, Åbo flott och län, likaledes Kasselholms på Åland, det nya flottet och länet Wareholm i Nyland, likaledes Åborgs i Sachagunne samt flottet Fredenberg; förlånande honom deremot Nawa socken på 10 år. 1395 tillskref **H. M.** Der allerdurchleisten Furstynne vnd grösmechtigen Frouwen **Margarethe** Konigynne ezu Sweden und ezu Norweigin; hwad hans äldste städer beslutat rörande victualienbröderne. (Se äfwen N:o 1760). 1396 gratulerade Hoch Meistern kung **Erif** till kungawärdigheten och inneslöt Orden i hans hägn, lofwande i ett särskilt bref till drottning **Margaretha** att hvarken han eller Livl. **D. M.** skulle anfälla swenska länder. 1399 skref **H. M.** till **K. Albrecht** att han måste mot drottning **Margarethas** anspråk förwara den åt **H. M.** öfwerlätna rätten till Gothland; annars måste **H. M.** lagligen skaffa sig rätt. **S. å.** hade nemligen **K. Albrecht af Sverige** och hertig **Johan af Mecklenburg** pantsatt ön Gottland och staden Wisby till **H. M.** **Konrad v. Juningen** och des hela Orden för 30,000 Nobler*). **S. å.** ingicks förbund

*) Freyrell har i första delen af sina sakliga handlingar utgifwit de förpanningen rörande och här förwarade urkunder. I berättelsen om sin resa, som förutskickas samma del, lemnar han också någon upplysning om Königsbergiska arkivet, liksom om första delen af Dr. Napierffys då redan

mellan Orden i Preussen och Livland och kung **Erif** af Danmark, Sverige och Norrige i Marienburg. 1404 d:o d:o mellan kung **Erif** och drottning **Margaretha** å ena sidan och **Friedrich von Wallerodt** Comthurn zu Strassburg m. fl. Comthurer, sist nämnd **Joh. von Sigwitz** Bogt zu Gothland i Ordens namn. Flera handlingar rörande Gottland. Deribland kung **Albrechts** bref till Ordensmästaren och Orden, att man öfwerlemnat Gottland åt **K. Erif**, Flensburg 1405. **D. M.** rättfärdigar sig 1406 för hertig **Johan af Mecklenburg** i frågan och sänder hans bref till drottning **Margaretha** o. s. w. **D.** 18 October 1405 hade engelska sändebud varit hos drottning **Margaretha**. Hade drottning **Philippa** der ankommit? Af N:o 599 kan man sluta att 1407 en erkebiskop med långt skägg kommit från Österlandet äfwen till Sveriges regent och begärt bref 1) till kungen af Cypern och Armenien 2) till grekiske kejsaren **Manuel** 3) till konungen af Abyssinien eller **Son Prest**, (wälsbekant i folksagan) för att anbefalla dem den christliga trons utbredande bland hedniska grannar. Som han fick dylika bref af Ordensmästaren i Marienburg, så är det sannolikt att han ej fick afflag af de multis Regibus, Principibus ac Dominis, quos visitavit, ibland hwilka Nordens monark ej kan ha blifwit förbigången. Det skäggiga sändebudet, som war af prediko-orden, meddelade mycken upplysning om Österlandet, om des åtskilliga sekter och kristenbeten derstädes. 1408 erkände sig kung **Erif** af Danmark, Norrige och Sverige wara utan anspråk på Gottland, sedan **H. M.** betalt honom 9000 engelska Nobler. 1402 utfärdade till **H. M.** **Zulnerborg** den 17 Juni Riddare och Knapar af Danmark ett intyg, att den som i Preussen utgaf sig för prins **Dlof**, drottning **Margarethas** son, wore en

utgifna arbete, rättwist hyllande Prof. **Boigts** förtjenst i ärendet. Märkligt är, att Dr. **Freyrell** wid sin undersökning af Königsbergs hemliga arkiver träffat wiktiga documenter, som, ehuru lika mycket hörande till Ordens historia eller framställningen af des förhållande till grannrikenas monarker, som en mängd af i **N.-ffys Index** upptagne, likväl blifwit der förbigångne, såsom ett bref från Swenska rådet, dat. Linköping den 30 Mars 1434, ställt till Ordens Stormästare, med bittra klagomål öfwer **K. Erif XIII:s** herrskystna och olagliga uppförande, hwaraf man eger rätt sluta, att der kunna finnas många documenter, som äro af wigt för Sveriges historia och gamla statsrätt, ehuru Dr. **N.** ej ansett dem wiktiga för die Geschichte und das alte Staatsrecht Liv- Ebst- und Surlands.

landsförlupen bos, hvars utleserande till drottningen de begärte. 12 sigiller i war widhänga. Urkunden har hittills varit obekant. 1410 ankom nog också till Sveriges regent ett sändebref liksom det filosofhen i Paris mästare Johan utsände rörande en fruktansvärd naturrevolution, som skulle tima i himlen och på jorden d. 9 Sept. 1411. Ett har stannat i Rigiska arkivet. 1420 bad abboten i ett Gottländskt nunnekloster H. M. (magister generalis terre pruce) om skydd åt klostergodset Kolk i Estland mot Comthur von Reval. 1421 underrättade D. M. af Livland H. M. att erkebiskopen i Riga wore i begrepp att afresa till Sverige för att vara skiljedomare mellan konungen af Sverige och biskopen af Upsala och derjemte vinna D. M. konungens ynnest åter. Möjligtvis förredogs derwid och om det ärende, hwarom wid samma tid D. M. underrättade H. M. eller huru han på kessarens befallning hade att sondera wieska makter, hwad parti de wille taga i anseende till Husfiter och Wicsefiter. Då söndringar af så betänklig art yppade sig, borde vara lätt att försöna kyrkans så trogne barn, som erkebiskopar och konungar. Då sedan 1422 kessarn i ett bref, hvars historiska wigt utg. påpekar, uppmanade biskopen i Dorpt att med alla sina wassaller och underdånar "uppsätta" och i förening med D. M. och H. M. draga i fält mot Husfiternas besyddare, saknades wäl ej uppmaningar hos wida mäktigare furstar, med underdånar af wida fruktanswärdare namn. Men Swensken synes ej tagit Rom's sak så nära. Ingen historiefkrifwäre har känt denna m. fl. dylika wigtiga urkunder (se t. ex. N:o 1019). 1423 skulle en congress hållas i Breslau. H. M. underrättade D. M. att han sändt Groß-Comthur till K. Erik i Danmark, för att följa honom till Breslau i händelse romerska konungen äfwen skulle komma dit. Påfwen hade nu i en bulla uppmanat till strid mot Böhmiska kättarne. Den 22 Dec. 1423 war danska kungen på wäg till romerska konungen. 1424 underrättar H. M. den Liv. D. M. om Husfiternas framsteg. 1425 hade H. M. besök af konungarne af Danmark och Pohlen, derwid fråga war om friget i Hennegau och med Husfiterne. (d. 8 April). 1426 anmälde magistraterne i flera hansestäder för Rigas magistrat, att K. Erik (VII) i Danmark Norrige och Sverige gjort intrång i hansestaternas privilegier hwaraf de twingades att behandla honom som fiende. De bådo derföre Riga sluta sig intill dem. 1427 d. 16 Febr. bad magistraten i Revel H. M. om skydd mot danska ståt-

hållaren Christian Niklasson i Wiborg i Carelen *) 1428 ansökte K. Erik af Danmark Norrige och Sverige hos H. M. ersättning för den skada hans undersåter i Preussen och Livland tillfogat svenska handeln, rörande staden Nowgorod m. m. 1429 upprepade D. M. af Livland sin bön hos H. M. om tillåtelse, att upptaga några svenska "Ritter und Knechtesöhne" i Orden, och så inwätta en Ordens-comthur i Sverige. 1430 hade Orden redan haft en Comthurei i Sverige. (Se N:o 1276). 1434 sändes en Comthur aus Schweden från D. M. till H. M. (N:o 1365).

1445 uppdrog H. M. åt gesandten att bewista brölloppet den 5 Sept. mellan konungen af Danmark Norrige och Sverige Christopher III och (Alchemisten) Margref Johan af Brandenburg dotter Dorothea, jemte uppdrag om hjelp åt Orden i friget med stora Nowgorod. 1446 bad H. M. danska kungen att han skulle synnerligen i Sverige allmänligen förbjuda utförelsen af spannmål till St. Nowgorod. 1446 bad H. M. att D. M. wille wäl betänka sig förrän han slöt förbnd med K. Christopher. K. Christopher skyddade den biskop Ludolph på Dsel, hwarom längre fram. Se N:o 4408. I ett H. M.'s bref af 1447 kallades Rysarne, mot hwilka ett förståg skulle uppwäckas, *abgeschnittenen*, hwilket utgifswaren ej förstått, antagande meningen möjligtwis vara *abgesorderten*. Han har ej erinrat sig att Apostlen Paulus mot *omskärelsen* sätter *affskärelsen*, således utmärkande att Rysarne woro lika fiendtliga mot christendomen som Judarne, fast ur en annan grund; således lika *förkastade* — lika *afhuggne grenar* — "*infideles*." S. å. underrättade H. M. d. 11 April den Liv. D. M. att K. Christopher war afwiken från Danmark; men den 17 April återkallades uppgiften. 1448 förklarade H. M. sig tillfreds, att ej *Karl Knutsen*, utan de från Revel woro fredsmedlare mellan honom och Nowgorodenserne. S. å. den 30 April underrättades D. M. af H. M. om K. Christophers död. S. å. den 8 Sept. skref H. M. till Ordensm. i Livland, huru K. Karl Knutsen nyss haft en legation hos H. M., samt huru nu de politiska förhållanden i Sverige woro beskaffa-

*) Sedemera Ritsdroget (Wase). B. Stjernman anför i Söfdingaminne att denne C. N. S. blef höfwidsmän ibid. först 1438. Man finner här, att han då redan i 11 år förut varit höfwidsmän derstädes, hwilket säkerligen förelänt C. Knutsen, att sedan dit återförwisa det aflägsnade Droget.

de (No 1634). Nog wore det lika intressant, att få affskrift af ett slitt bref in i Diplomatarium Svecanum, som de flesta af våra egna diplomer, hvilka i allmänhet vittna, att man har mera omsorg om de enfsilda än de allmänt wigtiga documenterne.

1448 den 8 Oct. bad H. M. höfwidsmannen i Åbo **Måns Gren**, commenderande general öfwer swenska tropparne på Gothland, att han ej måtte hjälpa biskop Ludolph mot den rättmätige biskopen af Desel Johan Kreuel. (Således war Gren ännu i slutet af 1449 höfwidsmän på Åbo slott. Se v. Stiernmans Höfdingam. 2 D. p. 364). 1449 skulle H. M. sända K. **Karl Knutsen** transumter af påfwebref. S. å. i Febr. begärde kejsar Fredrik III, på påfvens "Geheiß," understöd af K. Karl af Sverige för den till biskop öfwer Desel utnämnde Kreuel. Så tidigt om wåren sände K. Christian i Danmark till K. Erik 2 skepp med 900 man till Gottland för att användas mot Tartarerne, som under sin Kejs. Sid Nemeth infallit i Lithauen. S. å. tackade D. M. af Livl. för affskrift af ett bref som H. M. sändt, hwilket Rom. konungen skrifwit till K. Karl Knutsen. S. å. den 30 April anmodade påfwen Nicolaus V K. Karl VIII att öfwergefwä den af K. Christopher protegerade biskop Ludolph och skydda den rättmätige biskop Kreuel. S. å. den 26 Maj sände H. M. till D. M. ett bref från K. Christian, der han berättar om sina förhållanden till K. Erik. S. å. den 2 Juni rådde H. M. allwarligen D. M. att ej bistå K. Karl af Sverige mot Christian af Danmark. Påfwen Nicolaus V uppfordrade erkebiskop Sylvester i Riga, att jemte biskopen af Lübeck och H. M. använda all möda att sista fred mellan kungarne i Danmark och Sverige; dat. Rom den 4 Juni 1450. S. å. wägrade Orden i Livland, att erkänna K. Karls anspråk på gods i Harrien och Bierland, som kungen köpt af Dombherrarne zu Rypen. 1451 den 10 Febr. bad H. M., att erkebiskopen af Riga wille jemte biskopen af Lübeck personligen öfwertaga försoningen mellan K. Christiern och **Kung Karl**. Den 1 Maj framlade D. M. för H. M. hwarföre han ej ansåg det rådligt för Orden i Livland, att inblanda sig, opåfallad af de stridande, i den anförda försoningen. H. M. recommenderade i bref af den 5 Juni hos K. Karl af Sverige och D. M. i Livland Hr Georg v. Berge på sin resa till Sverige och Livland. 1453 införfref erkebiskopen i Riga swenskt frigsfolk mot Livländska Orden. Stillestånd slöts 1454. 1455 wäntade D. M. ett anfall af Swenskar, Li-

thauer och Samaiter, oaktadt Sveriges konung war en bundsförwandt. Han trodde sig med pengar kunna få danska kungen till Ordens hjälp. S. å. den 13 Oct. tillfref H. M. swenska höfwidsmannen **Olof Agelsen**, att han ej kunde tro att Livlänarne tillförde Danstarna proviant; bad honom tillse, att Swenskarne ej sände proviant till H. M:s fiender synnerligen till Danzig. 1457 utfärdade K. Christiern ett skyddsbrief för Orden i Livl. i Stockh. den 18 Oct. (se No 3119). Dwitterar 4000 mark (se No 3422); upptager 1000 gulden 1460 (se No 3424). 1458 d. 8 Maj skref K. Christian af Danmark och Sverige en confirmation i Stockh. å alla friheter och privilegier, som hans företrädare förlänat Deselska biskopsdömet. D. 21 Sept. i Köpenhamn s. å. underrättade han H. M. om sina steg i underhandlingswäg. Danska sändebudet till Livland riddare W. v. Parsberg framlemnade kungens bref. 1461 lät han från Stockh. den 22 Juli D. M. weta, att om Electus von Desel blef oroad, måste han sjelf åtaga sig stiftet. En Jodocus förträngde nemligen Batelkane — just motsatsen af hwad som uppgifwits i **Gadebuschs Jahrbücher**. 1463 skref D. M. till H. M. huru erkebiskopen i Upsala satt fången i Stockholm, samt huru kung Christian återfordrade gods för 15,000 mark Holmisch. För år 1464 anföres under No 2047 om fredsförhandlingen sådant, som varit häfdatecknarne obekant. 1471 lägger sig i ett bref K. Christian ut för en gammal Livländsk landtmarskalk hos H. M. 1472 den 17 Sept. De swenska riddarne **Iwar och Pares Agelsen** förklara H. M. och hans Orden, att swenska riksrådet lade sig ut för den fångne livländske D. M. och skulle om hans broders bön, som medförde brefwet, ej hulpe, understödja på kraftigare sätt. Dat. Wiszburg (Borgen wid Wisby, men Förf. synes anse att blott **Wisburg** kunnat wara i fråga). 1474 d. 28 Sept. Swenska riksrådet begär af H. M. att han till nästa pingst wille sända fullmäktige till Stockholm, för att i godo afluta Livl. Ordens srid med Ernst Wolthusen och Wih. Suppenbrot. S. å. bad Burchard Hansson, swensk höfwidsmän auf Salga (Salis? —), swenska riksföreståndaren Steenstauwer, att sända honom manskap, emedan livländske D. M. ej wille lemna honom tillträde till landtdagen, utan förkunnat honom fejd. Emedlertid finna wi 1479, att denne Borgward Hansson war Sten Stures fogde på Drebroy. Se v. Stiernm. Höfdingam. I. p. 154. Om en swensk besättning af Reval 1475 se lifwål No 2075.

1476 den 13 April berättade D. M. för H. M. om ryktet, att danska kungen skulle förbundet sig med svenska riksrådet mot Lifland etc. Man wiste sig genom Nowgoroderne kunna tillfoga Sverige därför stor skada. Erkebiskopen i Riga hade rest sig emot Orden, fått frigsfolk ur Sverige och spikat en bannlysning på dörren till Riga Ordens slottet. Riddarne slagade nu i Rom. I deras sigiller förefömo: Jungfru Marie fröning, Christi uppståndelse, den heliga Catharina (Brähe) etc. På landtdagen i Wenden 1479 d. 24 Jan. framlades en artikel mot Sverige och Böhmen framför erkebiskop Sylvester. Hans swar derä finnes äfwen, liksom andra här af föränlede urkunder. Af No 2127 finner man att Rigaerkebiskopen slutit förbund mellan sig och sitt stift samt erkebiskop Jacob i Upsala, biskop Johan i Strengnäs och de andra Sveriges prälater samt deras stift. Notarietets intyg derom är af den 22 Nov. 1479. 1480 önsföde Swenskarne, som för biskoparnes förbund skull mycket lidit af Rysarne, att förbinda sig med Orden mot storfursten af Moskau. 1484 afstyrker H. M. Lif. ståthållaren dennes förbund med Iwar Arelson på Gothland mot Riga m. m. S. å. (efter all sannolikhet) är No 2224, ett efter Napierkys yttrande, ytterst märkwärdigt document, hwarom hwarken preussiska eller livländska häfdateknare något weta. H. M. sänder sin kaplan, som anses warit hans canzler N. Kreuder *), till Sveriges riksföreståndare Sten Sture, med anmodan, att han wille erbjuda polska prinsen Sigismund, n. w. polska konungens broder, svenska kronan med willkor, att polska Preussen återginge till Orden, hwarigenom Sverige i Orden beredde sig ett än mäktigare stöd mot Rysarne. D. M. kunde emedertid 1486 försäkra om falskheten af ryktet att Danmark och Sverige rustade mot Reval. 1488 uppgjordes en Einigungs-Bermittelungs-Acte af erkebiskop Michael af Riga mellan gubernator Steensture af Sverige och Livl. D. M. Sändebud från begge parterne hade anländt till Reval och befunno sig der den 17 Nov. 1496 inslyter i ett bref af den 7 Mars från D. M. till H. M. underrättelse om friget mellan Sverige och Ryssland **). S. å. den 19 Sept. anföras wi-

dare frigsunderrättelser. 1497 den 7 April anmälde H. M. för D. M. hwad han swarat R. i Danmark rörande dennes anmälda affigt att taga Sverige i besittning. Begär hans omdöme för vidare förhandlingar. 1497 (?) den 21 Sept. utgör H. M:s anbud till riksgub. Steensture i anledning af dennes hjälpsfordran mot Rysarne. S. å. den 31 Oct. Ordens i Preussen swar till D. M. i Livland rörande den sedanens förmedlande mellan konungen i Danmark och riksgubernören i Sverige och prelaternas hjälpsfordran mot Rysarne m. m. H. M. beder i ett annat bref romerska konungen medla, att ej fiendskapen mellan Sverige och Danmark bleswe Livland skadlig. 1499 den 25 Nov. skref R. Johan af Danmark och Sverige till Wolter v. Mettenberg, rörande deras förbund mot Rysarne. Wid denna tid hade H. M. en Deccan, som hette Michael Bauerfeind. Den 30 Aug. 1502 lofwade H. M. åt dem gemeinen Rath in Schweden att bli en medlare mellan rådet och danska kungen, åt hwilken rådet wille återfända drottningen. 1520 den 30 Sept. anmäler W. v. Mettenberg för H. M. att Holm i Sverige gifwit sig till danska konungen. S. å. den 4 Oct. erböd biskop Johan zu Dorpat und Reval att lefrera 100 läster råg till förplägning af de från Sverige och Tyskland ankomna tropparne. 1555 Swenska gesandters förklaring, sökande hjelp af Orden i Livland mot Rysarne. 1588 den 11 Sept. tillskref kesar Ferdinand I kung Gustaf I ett recommendationsbref för Livland och des D. M. Wilh. v. Fürstenberg, som behöfde skydd mot Rysarne. (No 3571). Ett bref af danska gesandter af 1559. De sägas warit: Claus Uhrne, Beltebergischen Bobisgloff (sic); Bobisfer, Pether Bilden und Hieronymus Thenner. 1559 den 30 Nov. skref R. Gustaf från Stockholm till D. M. Goth. Kettler rörande dennes klagan, att några swenskar skulle fört salt till Rysarne wid Narva. (No 3577). 1578 den 24 Oct. skref Göran Boye till Genäs, swenskt ståthållare och frigsöfwerste i Livland till rådet i Riga, om sin seger öfwer Rysarne, wunnen med den swenska och polska hären, wid Wenden, der han eröfrade 20 stycken, af hwilka han lemmat Polen hälften; dock skulle allesamman på Polst kostnad bringas till Riga. Den 27 Oct. swarade honom rådet, att de till Wenden försändt några lödikor och snäckor med 200 man etc. I Warschau 1587 den 22 Aug. skrifwer hofmästaren grefwe Erik Brahe och procanglern Erik Sparre ett credenzbref för sin med muntligt uppdrag

*) War Elecius till Reval 1492, men förbigids, liksom förut till erkebiskopsdömet.

***) Berättelsen om Wiborgska smällen beror på utdraget ur denna urkund. Ty det är ej tänkbart, att något högt öwantigt skulle tilldragit sig, hwarom D. M. i Livland ej nu skulle kunna underrätta H. M. i Preussen. (No 2347).

till rådet i Riga utskände sekreter Georg Wiltperger. 1588 den 10 Mars utskände K. Sigismund ett dylitt bref från Krakau. Den 5 Maj höllo de af K. Sigismund utskände en församling i Riga. Rådets widlyftiga swar är af den 10 Maj s. å. No 3672 bör jemnföras med det som nämnes i DelaG. Arch. VIII D. förordet — ett dithörande original, taget af M. Belling i ett polskt klosterbibliothet och sedan gifwit till Löberöds Bibl. En mängd bref af K. Sigismund. Likaledes flera universitetens förbud mot Möllers och Hennings historiska skrifter, som egde för K. Stephan, Sigismund III och staden Riga ofördelaktiga ställen. 1621 Rigas capitulation med K. Gustaf II Adolph rörande handel.

Bilagorna äro högst förtjenstfulle. Beskrifningarne på sigillerna, wäl ordnade, är ej det minst intressanta. Fransiscanernas i Riga har: **Thomas läggaude sin hand i Christi sida.** Till utmärkt lättnad har den förträfflige Förf. meddelat **Synchrönistiska tabeller** öfwer

Dochmeister Livl. Land-	Bischöffe	Bisch.	B.	B.	B. v.
des	oder	und	von	v.	Semgall.
Deutsh.	Herrmeister.	E. Bisch.	Dor-	Desel.	Ehrl.
Ord.	v. Riga.	pat.	u.	Kurl.	und
(S. M.)	(D. M.)	(E. B.)		Reval.	
L. ex. 1210	Volquin	Alb. v.			
Herman II	v. Wim-	Apeldern.	—	Theodorus Bern-	
von Salza.	terstädt.			hard,	
				Graf	
				v. d.	
				Lippe.	

Rättelserna äro många, men ovedersägliga bewis på en stor, wi hade nära sagt Schlytersk noggrann- och samwetsgrannhet.

Registret gör werket mycket brukbart. Ett genomseende af detta torde wäcka hos en hwar den reflexionen att Livl. Orden ej splittrats sönder, utan att stora stycken deraf blifwit upphewarade, här och der, bland annat på Sveriges Riddarhus. Här träffa wi Anrep, Berch, Boye, Brakel, Buddenbrock, Cawer (Ludb. Kawer swenskt riksråd, stod på förslag semte Abt. Brahe till akad. canzler i Upsala, då den förste

Utomordentlig fallenhet för calculer.

En herdegosse från Touraine om 14 år, wid namn Henric Mondheur har i Paris gjordt mycket uppsående för den lättet hwarmed han i hufvudet utför de swåraste räkningar. Jacobi, lärare i Tours, förwånad öfwer allt det han om ho-

canzler skulle utnännas), Delwich, Dohna, Drakenfelt, Fleming, Fuchs, Grothusen, Hassler, Piewen, v. d. Linde, Lode, Maydel, Patkul, Payfull, Ascherade, v. Rosen, Salza, Saß, Steding, Szöge, Taube, Tiefenhausen, Yrkull, Ungern v. Sternburg, Vegefach, Vietinghoff, Welling, Wrangel, Wrede etc. etc. etc. Några af dessa riddarnamn ha in i sednare tider fast sig wid europeiska historien.

Då wi se att Livlänarne 1833—35 funnat förskaffat sig ett dylitt register på sina diplomer och dermed jemnföra huru lång tid Professorene Fant och J. S. Schröder behöft för att frambringa det lilla chronologiska registret, som lär, om wi minnas rätt, hunnit ett stycke in på 1300 talet, så är anledning att ej förmycket förhäfwa sig öfwer Swenska namnet. Om man gifwit oss ett lika utförligt som detta öfwer hela medeltiden, i stället för att börja ett utförligt astrykande, hwars snara afstannande war lätt att förutse, skulle något helt snart wunnits. Men Swensken börjar. Swenskarne sluta strax med sitt intresse för det colossala utkastet. Så måste Swensken stanna.

Då arbetet torde wara sällsynt äfwen bland historiens wänner, må nämnas, att annålan skett efter ett exemplar som tillhör Löberöds bibliothek. Af DelaG. Arch. III D. p. 40—46 finner man, att äfwen här förwaras för Utg. af Index Corp. Hist Dipl. obekanta skatter. Ett utbyte af Swenska händelser och transbaltiska förhållanden ensamt berörande acter mellan utländska och Swenska archiver skulle wara af mycket gagn. I Riksarchivet i Stockholm finnas en mängd pergamentsbref på plattyska, som ej kunna ingå i Swenskt Diplomatarium. Huru mycket lär ej förwaras i Königsberg och Riga, rörande Sverige, som ej der intresserar.

Det misnöje, som torde andas i det anförda, kan rimligtwis ej asse den n. w. redaktörn af Swenskt Diplomatarium, en man, af hwilken ref. lifasäwäl som allmänheten wäntar sig mycket på grunder, som ej plåga swifa.

—n.

nom hört berättas, blef nyfiken att se honom och förefatte sig att göra honom ett besök. Efter långvarigt sökande träffade han honom ändeligen och blef så tillfredsställd öfwer resultaten af visten, att han ej skildes ifrån honom utan att hafwa lofwat nderwisa honom. Men olyckligtwis, den, som så wäl kunde i minnet qwarhålla zifferor, hade mycket swårt att

ihogkomna ett namn och en adress. Henric Mondheux å sin sida använde en hel månad på fruktlösa efterspaningar för att återfinna Jacobi. Slutligen blef likväl hans önskan uppfylld; han erhöi då och då undervisning i arithmetik och blef slutligen upptagen i Jacobis hus. Under ledning af denna lärare gjorde den unga Mondheux hastiga framsteg och verkställer nu med lätthet icke allenast hvarjehanda operationer i Arithmetiken, utan äfwen i många fall equationers numeriska upplösning. Det förtjenar anmärkas, att hans begrepp icke endast förhåller sig maskinmässigt, som ofta är fallet med dem som fort och säkert räkna i hufvudet, utan han uppfinner sjelf egna utvägar för att upplösa en del frågor, som vanligen behandlas med tillhjälp af algebra. Sedan den unga herden någon tid åtnjutit undervisning af Jacobi, presenterade denne honom för vetenskapsakademiens ledamöter i Paris under en sammankomst. På anmodan af Dhenard frågade secreteraren Henric Mondheux hwad som war quadraten af 756. Efter några sekunder svarade han 571, 536. Då han sedan högt gjorde reda för calculen, fann man att han följt den vanliga gången, att han först tog quadraten af 700, adderade dertill quadraten af 56 och sedan tillade dubbla producten af 700 och 56. Han behöfde blott 50 sekunder för att finna antalet af minuter innehållna i 52 år, som utgör 27,331,200 när hvarje år räknas till 365 dagar, och omedelbart derpå förvandlade han detta tal till sekunder som blir 1,639,872,000. Herrar Arrago, Cauchy, Serres, Sturm och Biouville utfeddades af vetenskapsakademien att fullfölja experimenterna med denna unga person. Deras häröfver wid ett annat tillfälle ingifna rapport innehåller bland annat följande. Då det är fråga om att multiplicera tvenne gifna hela tal, delar Henric Mondheux dem ofta i afdelningar bestående af tvenne zifferor. Han har sjelf kommit derhån att inse, att i det fall factorerna äro lika, blir operationen enklare, och de regler han då använder för att bita den begärta producten eller rättare digniteten äro precis desamma som den formel skulle gifwa, som är känd under namn af Newtons binomialtheorem. Ledd af dessa regler, kan han uppgifwa, i samma ögonblick det begäres, quadraterna eller cuberna af en mängd tal. Då han kan nära nog utan till quadraten af alla hela tal under 100, erhåller han genom betydligare talsdelning i afdelningar bestående af två zifferor ännu lättare deras quadrater. Det är på detta sätt det lyckades honom, i akademiens närvaro, att nästan omedelbart formera quadraten af 756. Då det är fråga om att upplösa en equation af högre grad än första, använder Mondheux vanligen en metod, som kan inhämtas af följande exempel. Man hade förelagt honom följande problem: Att finna ett tal så beskaffadt, att det cub ökad med 84 ger en summa lika med producten af talet med 37; d. ä. när man uppsätter problemet algebraiskt att lösa equationen $x^3 + 84 = 37x$. Mondheux uppgaf som lösning talen 3 och 4. För att finna dem började han med att transformera equationen genom att dividera de båda talen med det sökta talet. På detta sätt reducerades problemet till följande: Att finna ett tal så beskaffadt, att det quadrat ökad med quoten, som man erhåller genom att dela 84 med talet, ger 37 till summa; d. ä., när man

med x dividerar föregående equation $x^2 + \frac{84}{x} = 37$. Med tillhjälp af denna transformation kunde Mondheux omedelbart inse att talet war mindre än quadratroten till 37 således mindre än 6, och strax derpå ha några lätta försök ledt honom till det resultat som nyss blifwit anfördt. Den tredje roten till den ifrågavarande equationen som är -7 , kunde naturligtvis wid detta tillfälle icke komma i fråga. Äfwen den obero minerade analysens frågor äro icke öfwer H. Mondheux för många. En af commissarierna bad honom uppgifwa 2:ne quadrater, hvars skillnad war 133. Han uppgaf omedelbart som lösning talen 66 och 67. Man fordrade af honom en enklare lösning. Efter några ögonblicks reflexion uppgaf han talen 13 och 6. Sättet hvarpå han gif till wäga för att komma till lösningarna war följande. Skillnaden mellan de sökta talens quadrater öfverträffar quadraten på deras skillnad med en quantitet som är lika med dubbla denna skillnad multiplicerad med det minsta talet. Detta synes tydligen af formeln $(a+b)^2 = a^2 + 2ab + b^2$ om a betydde det minsta talet $a+b$ det större och följaktligen b deras skillnad. Den föreställda frågan kan då bringas till denna: Att från talet 133 subtrahera en quadrat så beskaffad, att resten blir delbar medelst dubbla roten. Om man efter hvarandra försöker quadraterna 1, 4, 9, 16, 25, 36, 49, finner man att bland dessa quadrater 1 och 49 äro den enda, som tillfyllestgöra den nya frågan. Om man subtraherar dem från 133 och dividerar resterna 132 och 84 med dubbla rötterna, d. ä. med 2 och 14, erhållas till quoter talen 66 och 6, af hvilka hvardera motsvarar en af de lösningar Henric Mondheux lemnat.

Att ett barn, yttra sig akademiens commissarier, som blifwit fatt att wakta hjordar, utan biträde och aldeles öfverlemnadt åt sig sjelf kan komma derhån, att utföra ur minnet och med största lätthet en mängd olika operationer, är ett factum, som lätteligen skulle kunna dragas i twifwelsmål af dem som ej varit vittne dertill, och som påminner om allt det underbara historien förmåler om den unga Pascal, som wid 10 års ålder med tillhjälp af figurer ritade i sanden påfann de 10 första propositionerna i Euclides. Wisserligen har detta underbara factum redan presenterat sig i den unga herden från Sicilien, men med den skillnad att Mangiamelles ledare alltid hållit hemliga de metoder hvaraf han wid sina uträkningar bejente sig, under det Jacobi, som tagit till sig den unga herden från Douraine, sjelf erjudit sig att meddela akademiens commissarier de utvägar hans elev använt.

Utländska literatörers dödsfall under år 1841.

Fred. Parrot, professor i physiken wid universitetet i Dorpi, bekant af en mycket intressant resa till Ararat, afled i Dorpi den 15 Januari.

Jean Gremier, Pair af Frankrike, berömd juridisk författare, en af dem som uarbetat Code Napoleon, död i Paris d. 30 Jan.

Nr 22 af denna tidning utgives Lördagen den 3 Juni.

Lund, tryckt uti Berlingska Boktryckeriet, 1841.

